

Aga Regep din Rudăria

Acum, la 200 de ani de la uciderea la Rusciuc a lui aga Regep, pașă și general turc, este cazul să rememorăm câteva date esențiale, mai puțin cunoscute sau poate ignorate, legate de viața și activitatea lui.

Îmi amintesc că profesoul David Blidariu ne-a vorbit odată despre aga¹ Regep, născut la Rudăria. Am reținut că a fost luat de turci, pe la 12 - 14 ani, împreună cu alți trei frați ai săi, a ajuns pașă la Ada Kaleh și a construit o biserică în satul Tufări, localitate de lângă Orșova în care, la ctitori, era pictat aga Regep împreună cu unul dintre frați, cu turban sau fes pe cap. Aceasta era singura biserică din România unde erau pictați turcii!

Primele informații despre aga Regep (dacă nu-l luăm în considerare pe Nicolae Stoica de Hațeg), a publicat preotul Coriolan Buracu care afirma că turcii au făcut o incursiune la Rudăria în războiul austro-turc din 1737 - 1739, de unde au luat o familie cu patru copii și i-a dus la *Pașa Ismail din Ada-Kaleh* (care nu exista pe atunci!). Desigur, mai pot fi amintite și alte materiale referitoare la insula Ada Kaleh² și implicit, la aga Regep, inclusiv variante literare cu ar fi: „Nopti la Ada Kaleh”, de Romulus Munteanu (1932), „Umbra slugerului Theodor”, de Ilie Sălceanu (1988), sau chiar în romanul lui Ion Marin Almăjan „În Afara Gloriei” (2006) sau în cartea „Mătușa mea, Maria Theresia”(2001), și din ele am încercat să extrag unele informații interesante.

Aga Regep este ucis de pașa de la Rusciuc la 1 octombrie 1814. Dacă a fost luat de turci în anul 1739, pe când avea 12-14 ani, rezultă că era născut prin 1725-1727, iar când a fost omorât, avea aproape 90 de ani?! Faptul că a fost luat de turci când era adolescent mi se pare verosimil, deoarece avea amintiri de la Rudăria, inclusiv mai știa Limba Română (am cunoscut doi frați, bărbați din Timișoara, care au fost luați cu un tren de nemți în anul 1944 și duși în Austria, unul având 7 ani, iar celălalt 5 ani; după 3 ani, s-au reîntors la Timișoara și nici unul dintre ei nu mai știa românește!).

Dar să derulăm evenimentele din perioada respectivă și să încercăm să stabilim câteva conexiuni.

În anii 1737 - 1739, se redeschide conflictul austriaco-turcesc, dar cu insuccese ale austriecilor, mai întâi la asediul Vidinului, apoi înfrângerile de la Brza Palanka și Sip. În 11 noiembrie 1737, pașa de la Vidin a ajuns pâna la Orșova cu 130 bărci și aici, în 9 noiembrie 1737, a scufundat vasele austriece cu pânze “Karl” și “Elizabet”, înarmate cu câte 22 tunuri fiecare și doar iarna a împiedicat succesul asediului turcilor asupra Orșovei.

Atacurile turcești au continuat în primăvara anului 1738 prin acțiunile armatei conduse de *Amiakum-pașa*. În vara anului 1738, sultanul a trimis alți doi pași – pe fiul său *Halil beg* și pe *Mavrocordat* pentru *asedierea cetății Ada-Kaleh* (care era atunci la austrieci). Totodată, au fost purtate lupte grele pentru Mehadia, *Omîr-pașa* instalându-se ca și comandant în fortul Mehadia. La 16 iulie, a fost ordonată retragerea armatelor austriece către Caransebeș.

Apărătorii austrieci ai fortificației de pe Ada Kaleh, s-au predat turcilor cu condiția trecerii libere spre Beograd.

Din anul 1739 începe era prezenței turcești stabile în Ada Kaleh, care va dura, cu o

¹ Agă - ofițer superior în armata turcă, echivalent cu colonel sau chiar general, dacă era pașă.

² Ada Kaleh - (turc.) insula cetate/fortăreață; alte denumiri: insula Caronina/Carolina (?), Ada-I-Kebir = Ostrovul Mare, Râșava Nouă/Rușava Nouă/Orșova Nouă

mică întrerupere în anii 1790 - 1791, pâna la dispariția prin scufundare a insulei cu ocazia construcției centralei hidroelectrice Porțile de Fier I.

Fortificația de pe insula Ada-Kaleh, făcută de austrieci, a fost atât de puternică încât s-a dovedit a fi practic imposibil de cucerit chiar și pentru constructorii săi austrieci, pe timpul luptelor din luna septembrie a anului 1789. De abia în primavara anului 1790, turcii conduși de pașa *Mehmed Tarik /Tahir*³, au predat insula austriecilor după o blocadă de câteva luni.

Spre sfârșitul lunii martie a anului 1790, austriecii l-au informat pe *maiorul Maovac* că pașa de Ada Kaleh dorește să i se predea exclusiv lui. Maovac s-a prezentat la locul convenit pentru negocieri. “Când a sosit acolo, (însoțitorii, n.n.) au strigat că maiorul Maovac îl cheamă pe Mustafa aga și pe Ismail Bošnjak. Aceștia i-au transportat și i-au introdus în cetate în fața *pașei Tahir*. Ei au purtat negocieri de la 26 până la 31 martie, când Turcii au predat cetatea, iar Maovac a fost numit comandantul acesteia. Deja, după un an de zile, a fost încheiată pacea de la Șiștov⁴, granițele austriece au fost stabilite pe râul Cerna, în timp ce insula Ada Kaleh a fost predată integral turcilor.

Însă înainte de acest război, în anul 1784, turcii au ocupat din nou Almăjul⁵, iar în localitatea Bozovici se așează un agă turc - aga Ciosa⁶ (Chiosa, Kiosa, se pare că la origine român macedonean care știa românește și bulgărește după I. M. Almăjan în „Mătușa mea, Maria Terezia”), care aduna birurile și a domiciliat în casa nr. 32 din Bozovici - undeva în apropierea cazarmei; tot în acest timp, cazarma militară zidită de grănicerii almăjeni în timpul Mariei Terezia, a servit ca magazie pentru brutarii turci. Aga Ciosa a stat la Bozovici circa un an și jumătate, cf. prof. Liviu Smeu.

La 14 august 1787, izbucnește războiul dintre turci și ruși, la care ia parte și Austria ca aliată a Rusiei. La 9 februarie 1788, grănicerii luptă la Orșova, Jupalnic, Lazu Mare, Mehadia, la peștera Veterani de la Dunăre, apărată de căp. Maovăți (Maovac?) cu 250 de grăniceri.

În anii 1788 - 1792, turcii trec din nou Dunărea, „prădând, arzând, adunând robi”. Ostașii turci conduși de *Chiosa Mustafa aga* din Clisura de Sus, au venit cu vreo 200 de turci la Biserica Albă.

După lupta pierdută în Cheia Coramnicului (în apropiere de Orșova), generalul baron Papilla, care a organizat Batalionul Românesc din Jupalnic, se retrage în Almăj. La începutul lunii iulie, căpitanul Rosenfeld a trecut cu 3 batalioane din Almăj peste Bănia, iar locot. Fustinianu, cu un batalion de voluntari, prin Rudăria, spre Cazanele Dunării pentru a îi opri pe turci. La 11 iulie, sosește la Bozovici arhiducele Francisc, nepotul împăratului Iosif al II-lea. Venind de la Sasca și după o noapte petrecută la Bozovici, pleacă la Mehadia.

Turcii primind ajutoare însemnate, au forțat pe austrieci să se retragă la Bozovici, iar Papilla plecă la Biserica Albă. Turcii resping armata austriacă și ocupă Banatul până aproape de Lugoj.

Din „Cronica...” lui Stoica de Hațeg aflăm că: în anul 1788, turcii au ars Mehadia,

³ Nicolae Stoica de Hațeg, la sfârșitul acestei scene, menționează: “Apoi Tahir pașa cu 700 suflete, femei, copii – *tofi Albaneji*, a pornit în jos pe Dunăre, condus de husari austrieci” (Probabil și el era român albanez, iar printre ei era și aga Ciosa!).

⁴ Șiștov - localitate din Bulgaria.

⁵ Drumul de la Orșova spre Almăj începea la Jupalnic, peste crestele munților, și ajungea la Rudăria. Pe de altă parte, pentru neplata birurilor, turcii luau familiile ca robi care puteau fi răscumpărați, sau eliberați după 7 ani.

⁶ Liviu Smeu îl citează ca Ciosa, dar și Kiosa; în alte documente apare Chiosa.

Caransebeșul, Biserica Albă și satele din împrejurul acestora. În districtele Mehadiiei și al Caransebeșului foarte puține case nu au ars. „Halmăju (Almăjul, n.n.), adică 13 sate prădându-le turcii, (după aceasta, locuitorii, n.n.), întâi s-au așezat la cășile (lor, n.n.), în 1789 – 90 și altele să adunară și fiind fără de vite, care cum puteau ceva coverca (acoperiș la căruță, n.n.), bordeie își procură și să așeze slabi”.

În septembrie 1788, *Iusuf pașa a cucerit Almăjul*, dar este obligat să se retragă în urma atacurilor haiducilor din Valea Nerei, care în felul acesta îi apărură pe almăjeni de turcii invadatori (prof. Liviu Smeu). În anul următor, companiile din Bozovici și Prigor, puse sub comanda *căpitanului Andrei Merzici*, zdrobesc cetele turcești în împrejurimile Mehadiiei. În luna iulie 1789, reîncep ostilitățile cu turcii. Comandantul trupelor din Banat, generalul Andrei Hadic, trece prin Almăj și dispune repararea drumului de la Rudăria la Dunăre. A decis ca 2 escadroane de husari să ocupe Bozoviciul, unde se mai găsea un batalion de „Deutschmeister (germ. - maiștri germani)”. De aici, escadronul a plecat la Rudăria, spre a supraveghea strămtorile de la Topleț, Orșova și Ogradena, iar celălalt escadron la Borloveni (Vechi), ca să țină legătură cu Mehadia. La Stăncilova, la „Metereze”, sunt așezate 2 batalioane de infanterie și 4 escadroane de cavalerie.

Grănicerii luptă la 4 august la Mehadia, Valea Bolvașnița, la 19 august la Mehadia, iar la 29 august, pe Dealul Omir.

Grănicerii almăjeni luptă pentru prima dată în anul 1788, în timpul războiului austro-ruso-turc, când regimentul este amplasat pe linia Topleț - Orșova. În ziua de 9 februarie 1788, generalul baron von Pappila a primit ordin din partea mareșalului conte Wetensteben, să intre cu armata în Orșova și să declare război pașei de Vidin. În luptă, Papilla își pierde aproape toți soldații, el însuși este salvat de grănicerii călări “fiii lotrilor din Valea Almăjului”. Grănicerii participă efectiv la luptele cu turcii din codrii Rudăriei, Stăncilova și Brecelcova (zona dintre Rudăria și Putna). Iată cum descrie aceste evenimente protopopul Mehadiiei, Nicolae Stoica de Hațeg:

“La luptele care au avut loc în Munții Rudăriei, a participat Batalionul I grăniceresc de 1000 capete, cu grăniceri din Bozovici, Dalboșeț, Lăpușnicu Mare, care peste Rudăria, sus în munte la Pregheda, au ieșit, de unde străji, pichete până la Teiul Moșului spre Jupalnic, au pus pentru a-i opri pe turci. Noi fiind pe întindere mare, mulțime de călăreți turci în marș ne-au lovit cu puști și cu pistoale. Apoi cu săbiile goale începură a tăia. Noi fiind în pădure, am (?), mai vârtos văzând cum taie, junghie și ia capul căpitanilor. Am scăpat la o călicică (vălicică?, călișcă?). În data de 17/18 august seara (1789), la Pregheda, ordin veni ca spre Stăncilova, la Fântâna Porcului să ne ducem și pe 18 august, avangarda lui Iancu Cociașu din Rudăria, nainte mergea, îndărăt căuta”.

Încheierea păcii de la Șiștov din anul 1791, pune practic capăt ultimelor incursiuni ale turcilor în Almăj.

Din cele de mai sus rezultă că aga Regep, împreună cu cei 3 frați ai săi (Aden, Bechir, și Salih, ultimul ajungând și el pașă la Ada Kaleh după uciderea lui Regep), ar fi putut fi luat de turci prin 1784-1785 sau 1788-1789 și deci, să se fi născut în jurul anului 1770.

De altfel, aflăm că el a fost copilul de suflet a lui aga Chiosa care a ajuns și pașă la Ada Kaleh și i-a dat ca soție pe una dintre fetele lui, Hakime, cu care a avut o fată, Safyei. Aga Regep a avut relații apropiate cu aga Ismail (Boșneag, citat în literatură ca *Smail*), un ofițer turc apropiat lui Tahir-pașa, care ajunge și el pașă la Ada Kaleh pentru o scurtă perioadă de timp, și care i-a dat de soție lui aga Regep, pe fiica sa Durduca, cu care a avut

un fiu, Rifat.

Alte neveste ale lui aga Regep au fost: sora haiducului Ghiță, care tâlhărea prin localitățile oltenești și sârbești și sora cneazului de Kladova, Kracun Nikolajevic. Este interesant faptul că toate personalitățile cu care a avut de a face, erau născute, în general după 1750 și în nici un document nu am găsit, nici măcar la modul pieiorativ, epitetul de „bătrânul” aga-Regep!

Activitatea militară se pare că o începe după 1800 când la Ada Kaleh era pașă *Ibrahim*, un unchi de-al său (?!). Astfel, din scrisoarea lui Mihail Peic, protopop de Zemun⁷, adresată mitropolitului Ștefan Stratimirovic⁸ și datată la 1 august 1804, aflăm faptul că *dahiile*⁹ au dat sa fugă cu bărcile în aval pe Dunare. Când l-au anunțat *adalâii* (insularii, locuitorii din Ada Kaleh, n.n.), pe aga Regep despre sosirea dahiilor, acesta i-a predat lui Karadorde¹⁰ o scrisoare adresată lui aga Ibrahim, comandantul Ada Kaleh-ului și unchiul lui aga Regep, să taie capetele dahiilor, spunându-i conducătorului răsculaților sârbi că, împreună cu zece oameni de-ai lui aga Regep, “spre o mai buna crezare” să plece pe insulă cu Milenko Stojkovic, “comandantul detașamentului din Požarevac¹¹”. Astfel a ajuns Milenko în 25 iulie, la ora 6, la Orșova și i-a predat scrisoarea lui Ibrahim. Ibrahim a dat imediat poruncă și a numit 50 de turci, care împreună cu Milenko și cei 27 de flăcăi ai săi, îi execută pe dahii.

Aga Regep ajunge comandantul militar (pașă cu 3 tuiuri¹²), al insulei Ada Kaleh în 1806, după ce a ordonat să se tragă cu tunurile asupra flotei lui Chiosa-pașa (eveniment ulterior uciderii pașei Ismail - pașă interimar în Ada Kaleh - la ordinul pașei Chiosa).

La începutul veacului al XIX-lea, regiunea Porților de Fier a fost un câmp de lupte purtate în împrejurimile localității sârbe Tekija¹³ de către spahiul rebel din Vidin, Pazvan Oglu¹⁴, împotriva unităților militare turcești.

Dorința sârbilor și a rușilor de a cucerii Kladovo în anii 1809 - 1810, s-a accentuat în perioada august - septembrie 1810; la trei zile după ce pieriseră circa o sută de apărători ai cetății Kladovo, în încercarea de a sparge asediul, la 1 august 1810, profitând de intemperii, o navă, încărcată cu hrană și muniție, a plecat din Ada Kaleh spre cetatea turcească Fetislam (Kladovo), însă din cauza blocajului realizat de sârbi, nava nu ajunge la destinație și la 14 septembrie, garnizoana din Kladovo se predă. În zona Dunării, la Porțile de Fier, mai rămăsese doar Ada Kaleh ca bastion otoman. În războiul ruso-turc din anul 1810, a participat la cucerirea insulei și conducătorul pandurilor români, Tudor

⁷ Zemun - oraș istoric și unul dintre cele 17 municipalități care constituie orașul Belgrad, capitala Serbiei. Înainte de 1934, a fost un oraș separat de Belgrad.

⁸ Ștefan Stratimirovic (27 dec. 1757 - 22 sept. 1836) - Mitropolit al Bisericii Ortodoxe Sârbe în Imperiul Austriac. Între 1790 și 1836, a menținut controlul asupra vieții bisericii. El a fost un ajutor pentru Karadorde în timpul primei revolte sârbe.

⁹ Dahii - este vorba de Prima răscoală a sârbilor din Belgrad, inițial sub conducerea unor ieniceri - dahii (dahie - contract, iar dahiu - isteț, ager, șmecher).

¹⁰ Karadorde - Đorđe Petrović, cunoscut sub numele de Karadorde, adică George cel negru, (n. 16 noiembrie 1768 - d. 24 iulie 1817), a fondat Serbia modernă ca lider ales la prima revoltă sârbească care a vizat eliberarea Serbiei de sub Imperiul Otoman (1804 - 1813); el a condus personal armata sârbă împotriva turcilor în mai multe lupte în perioada anilor 1804 - 1813.

¹¹ Požarevac - centru administrativ, economic și cultural din Serbia, situat la circa 80 km, sud-est de Belgrad.

¹² Tui - coadă de cal; gradele pașalelor erau apreciate în funcție de numărul de tuiuri, maximum trei!

¹³ Tekija - sat lângă municipiul Kladovo, vis-a-vis de Orșova.

¹⁴ Pazvan Oglu - Osman Pazvantoğlu (Osman Passvan-Oglou sau Pasvanoglu; n. 1758—d. 27 ianuarie 1807, la Vidin), de origine bosniacă sau român timocean. A fost un militar otoman, devenit rebel împotriva stăpânirii otomane, apoi guvernator al pașalei Vidin, din 1799.

Vladimirescu, de partea rușilor. Luptele au fost purtate atât de armata rusă, cât și de unitățile sârbești care au încercuit insula Ada-Kaleh “pe ambele maluri, dar nu au reușit să o cucerească¹⁵. În 1812, prin Tratatul de Pace de la București, insula a fost restituită Turciei.

Administratorul Ada Kaleh-ului, aga Regep, periclita serios pozițiile răsculaților de pe malul sârbesc al Dunării prin organizarea cetelor de haiduci care comiteau des tâlhării și crime pe teritoriul aflat sub administrația sârbă. Unul dintre cei mai redevabili mercenari ai săi, dintre cei care acționau prin localitățile din jurul Kladovei, a fost haiducul Ghiță. De aceea, la 13 noiembrie 1812, Karadorđe a dat poruncă Consiliului, ca voievodul Kladovei “să dea drumul haiducilor (sârbi) în partea aceea, spre a închide drumul lui Regep și până la cetatea însăși, să prade și să bată tot ce se poate”, ceea ce a însemnat: să taie legăturile lui Regep cu centrele importante ale puterii otomane de pe Dunăre, dar și legăturile cu furnizorii austrieci ai insulei.

O ciocnire de proporții mai mari între sârbi și turci a avut loc în anul 1813 și a fost provocată de intervenția militară a trupelor lui aga Regep de pe Ada Kaleh, în scopul de a-i împiedeca pe sârbi să treacă de pe Ada Kaleh în interiorul țării. “Când turcii lui Regep din Ada Kaleh au trecut în Kljuc¹⁶, spre a nu permite populației să fugă în interiorul Serbiei și să o întoarcă la Ada Kaleh, ei s-au lovit de o armată sârbă”. Conflictul armat este descris de un istoric sârb: “Turcii lui Regep de pe Ada Kaleh se arătară pentru prima dată la Kladova în jurul datei de 24 iunie, îi atacară pe țăranii care-și ascundeau averea și membrii familiei în munți și au prădat patru sate și le-au luat spre a le duce în robie pe Ada Kaleh. Primul a intrat în luptă cu ei Milutin, fratele lui Veljko¹⁷ și îi zdrobi pe dușmani, dar nu le-a putut smulge toți robii și prada, căci nu putu cu călăreții săi să-i urmărească în toate părțile printre dealuri. Dar imediat după aceea, sârbii, la porunca lui Karadorđe, se răzbunară suficient pe Regep: i-au incendiat satul Džavran (?) și tot ce se considera a fi a lui și tot ce au apucat, au prădat și au omorât”.

Aga Regep, pașa din Ada Kaleh, a cucerit cu armata sa Kladova în noaptea de 25 spre 26 august 1813, în urma unei trădări. A urmat un măcel crunt asupra civililor și trupelor, inclusiv asupra refugiaților din șase sate învecinate puse sub protecția voievodului Kladovei. Luptele sârbo - turce au culminat cu bătălia de la Negotin, unde în ajutorul turcilor au venit “Regep din Ada Kaleh și cneazul Karagea și însuși marele vizir Rusid (Hursid)-pașa”.

Într-o lucrare sârbă¹⁸ se afirmă că Negotinul și Kladova, (referindu-se la înaltul lor grad de autonomie), „erau mai de demult de sine stătătoare, așa că din anul 1813, au fost subordonate Ada Kaleh-ului, care era ca un pašalâc mic”.

Aga Regep se pare că s-a amestecat și în treburile Bisericii ortodoxe sârbești. Aflăm că: “În jurul anului 1807 a venit la Orșova un preot grec și s-a plâns negustorilor de aici, că nu are cu ce să se ducă mai departe încotr-o plecase. Negustorii au strâns și i-au dat ceva bani, dar el, în loc să meargă unde zicea că plecase, se duse pe Ada Kaleh la Regep și mai întâi deveni la el pandur, apoi ca un bulibașă peste panduri, cu care mergea prin Valahia Mică (Oltenia) de se lupta și la urmă ca supraveghetor al sării pe care Regep

¹⁵ Se pare totuși că în vara lui 1810, cetatea Ada Kaleh a fost ocupată de un detașament rus sub comanda maiorului Rodricov și de un batalion de panduri conduși Tudor Vladimirescu.

¹⁶ Kljuc - zonă din jurul Kladovei.

¹⁷ Milutin, Veljko - haiduci sârbi.

¹⁸ Vuk Karadžić - „Descrierea geografico – statistică a Serbiei”.

o expedia pe nave în Bosnia și o vindea. În anul 1813, când Regep porni la Constantinopol, îl întrebă pe acel preot ce dorește să-i rezolve pentru că l-a slujit, iar el îi răspunse că ar dori să fie la Belgrad vlădică. Acestea fiind zise, Regep îl trimise imediat cu recomandările sale la Sofia, unde-l făcură episcop, dar fiindcă între timp marele vizir, Hurșid-pașa, deja pusese la Belgrad pe un popă din Niș care, pe vremea războiului cu sârbii, i-a scris scrisori și i-a tălmăcit, el veni în Serbia ca mitropolit. Aga Regep a pus de mitropolit pe un călugăr grec netrebnic, unul care s-a lepădat de mantia călugărească, care fusese la el, în Ada Kaleh, pandur și bulibașă”.

Ambițiile domnitorului Ada Kaleh-ului, după cum se vede, au depășit posibilitățile sale, astfel că, nereușind să devină vizir în pašalâcul Belgradului, a fost executat de către autoritățile otomane la Rusciuc, la 1 octombrie 1814, cu acuzații că l-ar fi ajutat pe Karadorde în organizarea Primei răscoale sârbești.

Pe de altă parte, în privința ajutorului acordat sârbilor în eforturile de a se feri de atacuri în Pașalâcul Vidinului, s-au remarcat frații lui aga Regep: aga Becir și aga Sali, care după moartea fratelui lor refuzau să predea Ada Kaleh-ul noului comandant, beiului Derviș, fiul lui Mustafa fost pașă din Belgrad, omorât de dahii. Așa s-a întâmplat că frații lui Regep să fie aliații lui Miloš Obrenovic¹⁹ pe timpul celei de a doua Răscoale a sârbilor din 1815, în luptele împotriva unui sârb turcit, *Sulejman-pașa - Skopljanac* (?). În luna mai 1815, din ordinul lui Miloš, unul dintre conducătorii răscoalei sârbilor, Pavle Cukic, a fost numit să meargă la Ada Kaleh “cu trupa sa, pentru a-l elibera pe aga Becir care era încercuit și să-i lase o unitate de sârbi la Ada Kaleh sub comandanți sârbi”. Însă, fiind sub asediul lui Sulejman-pașa Skopljanac, ei n-au reușit să mențină Ada Kaleh-ul, printre altele și din cauza că s-a renunțat la trimiterea ajutorului sârb în momentul când armata turcă, sub *Marasli-pașa* ajunsese la Morava.

Evenimentele furtunoase din anul 1815 s-au finalizat cu predarea lui aga Becir și aga Sali lui Veli-pașa; Derviș bei Mustafa a fost înaintat la rang de pașă în Ada Kaleh, iar Sulejman-pașa Skopljanac, până atunci vizir al pašalâcului Belgrad, a fost numit vizir în Bosnia.

Interesant este faptul că aga Regep se pare că nu a atacat și nu a făcut incursiuni în sudul Banatului, poate și din cauza prezenței trupelor austriece în zonă. Într-o revistă turcească de la noi, din perioada interbelică, se afirmă că: „era foarte mult respectat și de Francisc I, împăratul Austriei, care în 1810 a trimis la el „pe un general de frunte cu o delegație specială“; pe de altă parte, aflăm din ”Reproduceri după însemnările vechi din diferitele cărți bisericești și protocoale ale bisericii din Mehadia, ale preotului Coriolan Buracu - dintr-un Apostol²⁰: *1810, Octomvrie 24, de la Băi veni Ex. Domnu Cosind* (?)

¹⁹ Miloš Obrenovic - (n. 7/18 martie 1780 – 26 septembrie 1860) a fost prinț al Serbiei între 1815 – 1839 și 1858 – 1860. El a participat la Prima Revoltă Sârbă, i-a condus pe sârbi în cea de-a Doua Revoltă Sârbă și a fost fondatorul Casei Obrenovici.

²⁰ De pe Cazanie (Râmnic 1798), aflăm:

1808. Servienii (sârbii, n.n.), luară de la turci Negotinu, Cladova toată, Crajna.

1813. Turcii sub Regep aga cu viziru, cu mare oaste în Craina veniră.

1813. 10 August cu tunu omorâră pe haiduc Veico în Negotin și luară șanțurile cu Negotinu.

1813. 14 August luară cetatea Cladova, 15 August, Techia, sârbii fugiră.

1813. 10 Sept. luară turcii Porecea târziu îi tăiară, îi robiră. 1 Octomvrie luară turcii cetatea Beligradu, Sabațu adică totă Serbia, sârbii ce au scăpat, Regep aga unora le-au ajutat.

general feldmarșal-laitnant la baronu Duca²¹. Să dusă de vorbi ceva cu turcu Regep aga și s-au întors".

Nu același lucru se poate spune despre Oltenia (Valahia Mică) și teritoriile sârbești din zonă; Cei trei frați ai săi, Salih, devenit pașă în locul lui Regep în insulă, după uciderea acestuia, Aden și Bechir, au făcut incursiuni în Valahia Mică (Oltenia), au prădat-o, au jefuit pământurile, au ars recoltele. Revolta lor seamănă mult cu revoltele lui Pazvante-oglu și cu cele a lui Chiosa Mustafa pașa, răzvrățiți și ei împotriva sultanului.

De altfel, se pare că Regep aga era prieten, dacă nu, cel puțin partener de afaceri cu Tudor Vladimirescu²²; de multe ori, Tudor a găsit „scăpare” în Ada Kaleh. Mai mult, se pare că Regep aga a trimis o recomandare domnitorului de la București pentru avansarea ierarhică a lui Tudor și așa acesta devine polcovic (colonel în armata rusă), la panduri.

Din ordinul Porții, Ioan Caragea trebuia să-l despăgubească pe Tudor de pierderile suferite în urma unui jaf făcut asupra averii sale de către oamenii lui Regep aga, Tudor pierzând atunci o sumă foarte mare de bani; atunci era practic „ruinat”.

Să nu uităm că în 1810, Tudor Vladimirescu a participat la asediul insulei Ada Kaleh și se pare că a făcut parte și din trupele de ocupație a insulei.

O notă importantă este legată de Gheorghe Magheru²³; la o vârstă foarte fragedă, a

---

1813. Împărăția turcească pe Regep cheamă, îl mână unde va la oaste, el fu și porunca împlini, fu cinstit și îndărătă veni slobozit din Țeligrad, ieși 1814.

1814. Octomvrie 1, Regep aga în Rusciuc de pașă fu tăiat, Gocian (?) s-a turcit.

1814. Noemvrie veni oaste turcească împărătească în Craina, apoi veni Veli pașa, turcii între sine ostrovenii lui Regep se bat cu cei împărătești la Cladova.

1814. Companiile noastre cu ofițerii se adunară în Tufări, vreo 4 companii erau oastea împărătească turcească cu pașale, să bătea cu frații lui Regep din Ostrov, în Cladova ieși.

1815. Turcii din Ostrov cetate (Neu-Orșova, Ada Kaleh) frații lui Regep aga, Adem, Bechir și Șali aga toată vara se bătură cu cei împărătești până în noemvrie.

1815. Sali aga să dusă în Cladova la Veli pașa și se vorbiră să predea Ostrovu cu acord. Și în 20 Noemvrie veni pașa în cetate.

1815. Sali aga având bani la unii de ai noștrii în Rușava, acu cere să dea și mare comisie, domni de ai noștri, 2 maiori auditori, căpitani incviziție (?).

²¹ Petru Duca - inginer în Reg. româno-iliric Nr. 13, s-a remarcat în luptele contra Turcilor din Banat (1788-1789) și în luptele contra lui Napoleon. Ajunge la rangul de mareșal-campestru și i se acordă titlul de baron, primind ca dar moșiile Cadar și Șipet.

²² Tudor Vladimirescu (n. 1780, Vladimiri - d. 7 iunie 1821, la Târgoviște) a fost conducătorul Revoluției de la 1821 și al pandurilor. N-a mers la școli înalte ca să învețe, dar a ajuns unul dintre cei mai mari întreprinzători negustori olteni, rulând mari sume de bani și având relații de afaceri în țară și peste hotare. Tradiția consemnează că "el făcea negoț de porci, vaci și capre, iar oamenii lui se duceau peste graniță până la Pesta, la Viena și nu veneau luni întregi". El însuși, a ajuns cu vite până la Pesta, când se afla în slujbă la boierul N. Glogoveanu. După invazia adalâilor în Oltenia (1814), care l-au prădat și pe el, scriindu-i lui N. Glogoveanu, Tudor spunea: "că doar să va mai face cumvași, fiindcă și eu prea multe lucruri am în țară și cu unii-alții mă tot păgubesc de toate părțile". Făcea negoț în țară și peste graniță cu de toate: de la făină la fier și de la turme de capre la cirezi de vite mari, toate trecute cu grijă la "catastih". Avea cârciumă și mai multe mori de apă". Avea relații de afaceri în Austria - de la Orșova la Viena - la sud de Dunăre, la sârbi și la Odesa. În 1816, de pildă, solicita acoperirea unei creanțe de la Regep-aga, ucis între timp la Rusciuc, în valoare de 163.087 piaștri (sau chiar 290.400 piaștri, după știința marelui vizir însuși), (piastru fiind o monedă turcească din argint).

Având cunoștințe pentru o exploatare agricolă, având și bani, Tudor a fost și arendaș al câtorva moșii. Achita arenda la timp și veghea să nu i se știrbească drepturile pe durata contractului.

²³ Gheorghe Magheru - (n. 8 aprilie 1802, Bârzeiu de Gilort, județul Gorj - d. 23 martie 1880, București), a fost un comandant militar în oastea lui Tudor Vladimirescu (1821), apoi comandant în războiul ruso-turc din 1828-1829, vătaf al județului Romanatși (din 1831), ministru de finanțe în cabinetul revoluționar din Țara Românească în anul 1848, apoi, temporar, comandant general al trupelor revoluționare din Țara Românească. La 10 octombrie 1848, Magheru s-a refugiat în Transilvania, iar de acolo la Triest și în cele din urmă, la Viena. În 1857, s-a reîntors în Țara Românească, unde a redevenit activ politic.

fost obligat ca împreună cu familia să ia calea pribegiei când, în august 1806, un corp expediționar turcesc sub comanda lui aga Bechir, fratele pașei Regep, a prădat Oltenia, incendiind și satul Bârzeiu de Gilort. Însă turcii au fost capturați și omorâți de haiduci în apropierea satului Obârșia, Gorj. Printre acei haiducii, se aflau tatăl și fratele mai mare a lui Gheorghe Magheru.

Aga Regep este cunoscut în Banat ca și ctitor al bisericii din Tufări, localitate de lângă Orșova, sat dispărut în apele lacului de acumulare de la Porțile de Fier I. Din scrierile lui Ilie Sălceanu²⁴, rezultă că aga Regep, pe lângă faptul că a sprijinit pe mulți români și sârbi din zonă, prin împrumuturi sau găzduindu-i când erau în pericol, a mai construit crucea cea mare de la Scalde (Băile Herculane) și a strămutat un sat din Oltenia pe proprietatea lui din amonte de Orșova, înființând localitatea Dubova (fapt posibil, deoarece prima atestare documentară a Dubovei este din anul 1809).

Revenind la biserica din Tufări, aflăm, sub semnătura preotului Coriolan Buracu, din Foaia Diecezana, nr. 10, din 1924, următoarele:

„Despre Regep aga — după tradiția din comuna Tufări și comunicată de decedutul dr. Ioan Popovici părintelui Gheorghe Tătucu din Iablanița — se știu următoarele:

După luptele dintre turci și austrieci, încheiate cu pacea de la Belgrad din 1739, turcii care au rămas stăpâni și peste insula Ada-Kaleh, numită pe atunci încă Rușava Nouă, de multe ori treceau pe teritoriul nostru, jefuindu-i și luând robi. Între acești robi a fost și un român cu 3 copii ai lui, din Tufări. Turcii au luat copiii și i-au crescut ostășește, din care au ieșit 3 agi, comandanți de oaste vestiți. Când băiatul cel mai mare, Regep aga, a fost numit comandant al insulei de azi, Ada-Kaleh, în 1813, în luptele avute cu austriecii și cu sârbii, a ajutat foarte mult pe creștini. În același an, într-o noapte, Regep veni în comuna Tufări și chemă pe toți bătrânii satului și sub jurământ le spuse, că el este român și creștin de origine din Tufări și ca mărturie, le dă bani în aur și tot materialul necesar pentru zidirea sfintei biserici, pe care o și ridicară în anul 1815. Până la renovarea din nou a acestei biserici (în 1910, n.n.), se vedea zugrăvit, în tinda bisericii, un turc cu fes pe cap. Locuitorii, care au uitat tradiția, au hotărât ca „turcul cu fes” - păgân, să fie șters din sfânta biserică. Și deodată, cu ștergerea ultimei amintiri a unei scene zguduitoare din drama neamului nostru — s-a întins și pânza uitării peste ele.”

În numărul următor al revistei Foaia Diecezana, nr. 11, din 1924, apare următorul articol: *Pașa „Regep” și biserica din Tufări:*

„Primim epistola următoare:

„On. (onorată, n.n.) Redacțiune! Subsemnatul, citesc regulat „Foaia Diecezană” și m-am bucurat citind reproducerea însemnărilor vechi din diferitele cărți bisericești și protocoale ale bisericii din Mehădia pe care le publică păr. Coriolan Buracu. M-am bucurat mult și cred că toți cititorii îi sunt mulțumitori păr. C. Buracu că nu lasă să se dea uitării și să se prăpădească astfel de însemnări prețioase pentru istoria noastră.

Am citit în n-rul 10 din 10/23 Martie a.c., istoria privitoare la Regep aga și biserica din Tufări. Păstrez o epistolă a unchiului meu (fratele mamei mele), Nicolae Therziu, fost preot în Tufări, carele a răposat la 13/26 Aprilie 1906. Din această epistolă se vede, că tradiția a fost, că biserica din Tufări este făcută cu cheltuiala unui pașă turcesc din Ada

²⁴ Ilie Sălceanu - (n. 29 august 1946, la Orșova - d. 16 februarie 2014). A absolvit Facultatea de Istorie-Filologie, doctor în arheologie. A scris mai multe cărți despre Tudor Vladimirescu și Clisura Dunării.

Kaleh, cu numele „Ragep” și că acesta a fost născut în Almăj, în Bănia ori Rudăria. Pe „Ragep” sau „Regep”, cum i se zice în însemnările păr. C. Buracu, încă de copil l-au furat turcii, ca să-l crească pentru fata lui Smail Pașa.

Cred, că poate fi de folos și de aceea vă rog să publicați în „Foaia Diecezană”, partea care privește această chestiune din aici alăturata epistolă a unchiului meu, care scrisoare mi-a fost trimisă mie, în 15/27 Ianuarie 1892.

Unchiul meu îmi spunea și cu grai viu, că s-au aflat documente, care ar adevăra această tradiție, care s-a păstrat din neam în neam, așa cum sunt cele scrise în această epistolă.

Pe vremuri, aveam afaceri personale la Orșova, căci aveam liferarea (livrarea, n.n.) sării pentru magazinele statului din Caransebeș, Biserica Albă și Orșova. De la oamenii bătrâni din Tufări, care lucrau la magazina din Orșova, încă am auzit istorisind această tradiție.

Caransebeș, 12/25 Martie, 1924.

Cu mulțumită și respect:

Constantin Călțiu senior.

Dl. C. Călțiu a binevoit să ne trimită în original epistola amintită mai sus a răp. preot Nicolae Therziu din Tufări. Cu plăcere dăm loc cererii d-lui C. Călțiu și publicăm din această epistolă numai partea care se referă la „Ragep” și biserica din Tufări și care este următoarea:

„Noi avem o sfântă biserică foarte slabă și edificată din bătrânețe cu niște ferestre mici, după stilul vechi, edificată de un pașă din Ada Kaleh; adică cu cheltuiala lui pașa în secret, să nu știe sau să audă turcii că el face biserică la creștini pașa Ragep; el a fost de naștere din Almăj, din Bănia ori Rudăria, cu părinții în Orșova și l-au furat Turcii și l-or dus la pașa lor de atunci, Smail, avea numai o față pruncă de vârsta copilului, însă Ragep era foarte frumos și talentat, și așa pașa Smail l-a crescut învățându-l (la, n.n.) școli mai înalte, l-a căsătorit cu fata lui Durduca și l-a aranjat până ce, după moartea lui Smail-pașa, a încheput pașă în locul lui aci în Ada Kaleh, însă el fiind sânge creștinesc, tot pe sub ascuns înfrâna pe turci a maltrata creștinii, care treceau pe drumul mare împărătesc pe marginea Dunării fără păzitori (Begleitung - germ., acompaniament), de la un pichet până la altul, de soldații noștri austrieci; va să zică „de la o strajă până la alta a cordonului, pe drumul mare de la Vârciorova, până la podul reductului Orșova”, apoi, îi prindeau turcii, mai cu seama femeile, le batjocoreau maltratându-le grozav, dușmănește și châinește.

Menționatul, Ragep pașa, ca să facă amicitie ca (cu, n.n.) ai noștri, ieșea adeseori din Ostru și pe lângă ogașul Târziului, un loc romantic, cu un pârau de apă ce curge în Dunăre, pe iarbă verde, la umbra pomilor își petrecea adeseori vara, cu cadâna sa, dimpreună cu celelalte cadâne roabe ale pașei, dimpreună cu mai mulți Domni turcești, viziri etc. etc., mai cu seamă după obiceiul mahomedanesc, în ziua Sf. Mare Mucenic Georgie al nostru, în 23 Aprilie, în tot anul au ieșit cu totul turcii din Ostru în dreptul cetății, pe lângă ogașul Târziului, ca un maeles (maial - serbare câmpenească organizată în cinstea venirii primăverii, n.n.) și or mâncat carne de mei, că până în menționata zi, legea lor oprește a mânca carne de mei, de aci se sloboade mâncarea meilor. Și de la pașa Ragep până și astăzi se ține obiceiul acesta, a ieși turcii cu totul de către noi dacă e timpul favorabil.

„Pe ogașul Târziului în sus, către Cioaca Mare (Meteliauca), aproape de sesiunea

mea parohială în mărime de 15—20 jugere la un loc, e o fântână cu o apă minunată și gustoasă, vara rece, edificată și aflată de menționatul pașă Regep, și astăzi se numește fântâna Pașei, din bătrânețe a fost un loc ascuns și e în pădure și se zice că împrejurul fântânii sunt bani mulți îngropați de hoți, harambașa Zeicu (Țeicu, n.n.) de la Bănia și e tot scobit pe lângă fântână, însă până acum nu a avut nimeni norocul a-i găsi banii aceia.

„Și așa pașa Ragep având mare amicitie cu unu - Iovanu Pleșia un Ober dreisiger (überaiter), în rang ca acum, un Ober-respizent (germ., funcție de colectare de impozitare), și pașa Ragep, câștigând multă avere de la tatăl său, respectiv socrul său, pașa Smail — au jurat Iovan Pleșia fiind episcopul bisericii din Tufări, ca să nu eftezie (probabil - divulge) la nimeni până după moartea lui pașa Regep, că el dorește a face sfânta biserică în Tufări, cu paralele lui și așa jurând unul altuia credință tare și neclintită, că nu va izda (afla, n.n.) aceasta la lume, că apoi l-ar fi omorât turcii pe pașa.

„Și așa fiind ani tot cu lipsă și răi, neroditori, recoltele de tot slabe, poporul a sărăcit, tributurile mari, popor puțin și sărac în ambele comune Tufări și Coramnic²⁵, numai 120 familii, 600 suflete și tare săraci.

„Dorim și voim cu tot adânsul (dinadinsul, n.n.), a face o petițiune la Maiestatea Sa, împăratul nostru, spre a ne ajutara la renovarea sau mai bine zis edificarea bisericii: că vine ca și de nou. Te rog a ne informa cum să facem petițiunea? și prin cine să o expediăm? de-a dreptul la persoana lui? ori prin V. C.²⁶ diecezan? ori prin stăpânirea politicească?

Că noi suntem siliți a ruga și V. C. nostru diecezan a face colectă ca și pentru biserica (bisericele din, n.n.) Visag²⁷ și Coșevița²⁸?

Te rugăm, când ai vreme, dă-ne rezultat și răspuns în cauza aceasta.”

O pictură veche a insulei Ada Kaleh, de prin 1860, acuarelă executată de pictorul F. P. Kanitz²⁹, în care se pare că apare și casa lui aga Regep, se găsește la Muzeul Național din Belgrad.

²⁵ Coramnic - a fost un sat din Banat, în apropiere de Tufări, dispărut sub apele lacului de acumulare Porțile de Fier.

²⁶ Venerabilul Consistoriu

²⁷ Visag este o localitate în județul Timiș, Banat. Aparține de comuna Victor Vlad Delamarina.

²⁸ Coșevița este o localitate aparținătoare comunei Margina din județul Timiș, Banat.

²⁹ Felix Philipp Kanitz (1829 - 1904) - arheolog maghiar, etnolog, autor de note de călătorie. După ce a studiat istoria și etnografia în Munchen, a călătorit mult; în 1858 a făcut o călătorie în Italia și Muntenegru, apoi, în Serbia și Bulgaria.

O imagine mai explicită, cu casa agăi Regep din insula Ada Kaleh, a fost publicată în anul 1935³⁰ cu precizarea: „o casă veche, în mare parte de lemn, de un rar pitoresc oriental, aflătoare spre NE, este casa lui Regep-Aga, stăpânită și locuită azi de strănepoți. Figura alăturată ne arată aspectul actual al acestei case care, după cât știm, nu s-a publicat și nu se cunoaște îndeustul”.

Când s-a pus problema construirii lacului de acumulare de la Porțile de Fier I, în anii 1962 - 1965, un grup de profesori și studenți de la Institutul de Arhitectură din București au mers pe insula Ada Kaleh pentru a evalua zonele remarcabile și monumentele arhitecturale în scopul de a pregăti clădirile de demolare și pentru reconstrucția planului de strămutare.

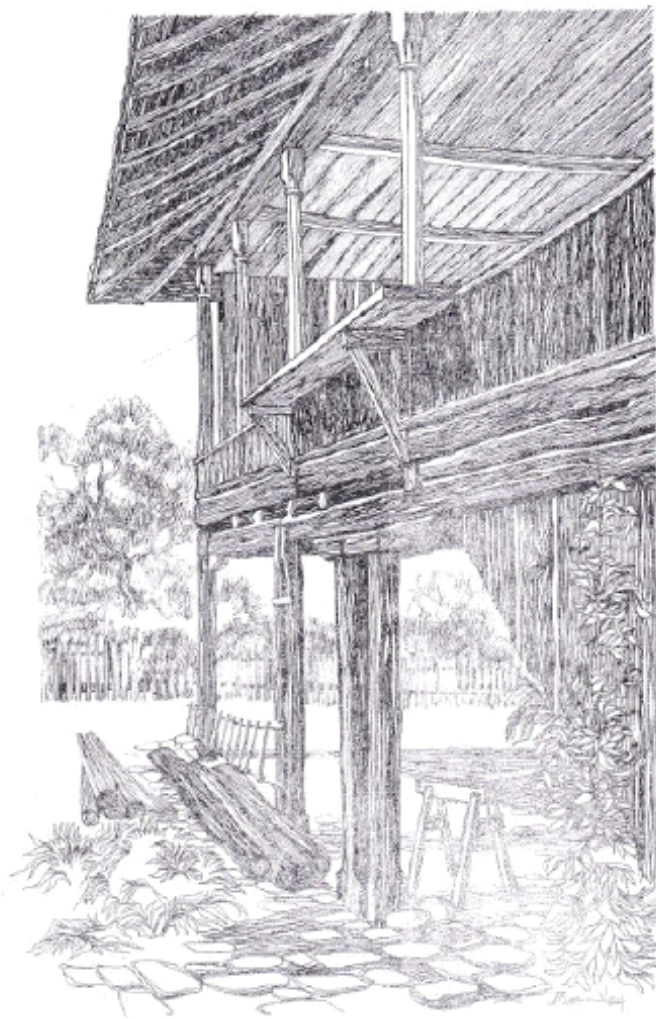
Unul dintre monumentele care se dorea a fi strămutat pe insula Șimian a fost și casa lui aga Regep, apreciată ca³¹: „cel mai important obiectiv este Casa lui aga Regep, construită în afara fortului, la est, lângă cimitirul turcesc, pe malul de nord al Dunării. Este o clădire din cărămizi și lemn, cu două etaje (niveluri, n.n.), cu o bucătărie mare, mai

³⁰ ARHIVELE OLTENIEI, Anul XIV, Nr. 77-75, Ian. - April., 1935

³¹ http://dunaiszigetek.blogspot.ro/2013_02_01_archive.html

multe băi, verande aerisite și desigur, o baie turcească adevărată. Termeni de mărime: este cea mai mare casă de pe insula.”

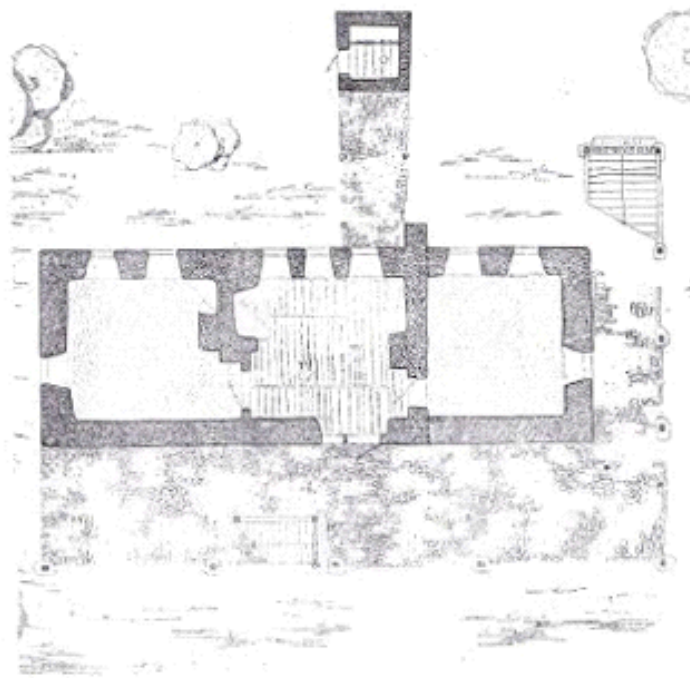
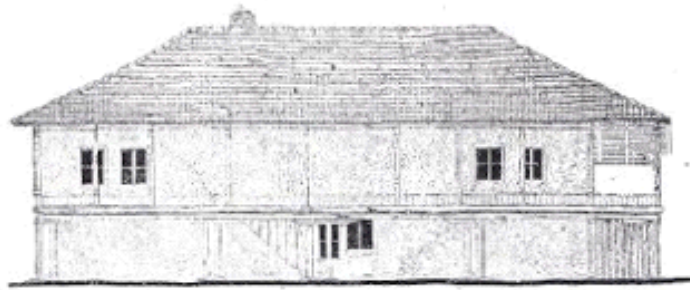
Totuși, în 1971 insula a dispărut sub apele lacului de acumulare, odată cu închiderea barajului. Înainte însă de distrugere, o echipă de oameni de știință conduși de savantul C.S. Nicolaescu Plopșor a întreprins o acțiune de cercetare științifică și de salvare a tuturor vestigiilor. Din insula Ada Kaleh se preconiza strămutarea fortificațiilor, a moscheii, a cimitirului vechi, a casei lui Regep Aga și mormântul lui Miskin Baba³². Din păcate, numai unele dintre monumentele arhitecturale din Ada Kaleh au fost strămutate pe insula Șimian sub conducerea acad. S.C. Nicolaescu Plopșor; din cauza morții acestuia, casa lui aga Regep nu a mai fost mutată, fiind înghițită de apele lacului de acumulare. Redăm în continuare, trei dintre desenele făcute de studenții de la Arhitectură.

i

Regep Aga Casa - detaliu de fațadă

³² Miskin Baba - era pentru locuitorii insulei și nu numai, un sfânt, un personaj cu o mitologie deosebită. Legenda spune că ar fi fost ultimul prinț dintr-o veche dinastie de Uzbek, din Buhara, care a durat până în 1736, când ultimul ei descendent, prințul al cărui mormânt se afla în insula Ada Kaleh a renunțat la tron și a plecat în lume după cum i se ceruse în vis, în Insula Sfântă de la cataractele Dunării. Astfel a ajuns la Belgrad. De la Belgrad a sosit în Ada Kaleh, devenind „umilul” Miskin Baba (turc. miskin = umil).

Casa aga Regep - plan etaj și fațadă

Bibliografie selectivă

1. Iosif Coriolan Buracu, Din trecutul Almăjului și al Rudăriei, Tr. Severin, 1932
2. Liviu Smeu, Contribuții la istoria Almăjului, București, 1977
3. Liviu Smeu, Almăjul grăniceresc, 1773-1872, București, 1980
4. Nicolae Stoica de Hațeg. Cronica Banatului, Timișoara, 1981
5. Ranko Jakovljevic, Ada-Kaleh, <http://www.rastko.rs/rastko/delo/13688>
6. ***, Ada Kaleh sau "Insula Fortăreață", "Enciclopedie deschisă", <http://posturi.wordpress.com/>
7. ***, Ada Kaleh halotti maszka - utolsó rajzok az elsüllyedt szigetről, http://dunaiszigetek.blogspot.ro/2013_02_01_archive.html
8. Ilie Sălceanu, Umbra slugerului Theodor, Cluj-Napoca, 1988
9. Ion Marin Almăjan, În afara gloriei, Timișoara, 2006
10. Ion Marin Almăjan, Mătușa mea Maria Theresia, Timișoara, 2001